

dr hab. Dorota Groffik, prof. AWF
Zakład Metodyki WF
Katedra Teorii i Metodyki WF
Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki
w Katowicach

Katowice, 20.02.2018 rok

Recenzja

rozprawy doktorskiej pt.: "**Spolecznie uwarunkowania aktywności wolnoczasowej rodzin zastępczych**"

Autor: mgr Urszula Żołądkowska – Gąsiorowska

Promotor: dr hab. Beata Pluta, prof. AWF

Oryginalność, znaczenie naukowe i aplikacyjne podejmowanego tematu.

Najnowsze wymagania stawiane wobec nauki, w społeczeństwie opartym na wiedzy, wskazują aplikacyjny kierunek rozwoju badań naukowych. Podjęty przez Autorkę dysertacji temat można zaliczyć do tego nurtu. Za największe bowiem znaczenie dysertacji należy uznać diagnozę aktywności wolnoczasowej oraz funkcji jakie ona spełnia w rodzinach zastępczych, ze szczególnym uwzględnieniem zagospodarowania czasu wolnego w życiu dziecka i jego rodziny. Jest to o tyle ważne, że jak pisze Autorka „...dla organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej, ...efektywnie wykorzystywany czas wolny wychowanków stanowi ważny cel wpisujący się w programy rozwoju rodzinnych form opieki nad dzieckiem.”

Poza tym rozpowszechnianie aktywności czasu wolnego poprzez wdrażanie programów interwencyjnych, takich jak opisany przez Autorkę - „Integracja przez Rekreację”, jest próbą wypracowania modelu aktywności wolnoczasowej dla członków rodzin zastępczych.

Pozwala również na wzmacnianie nawyku uczestnictwa w aktywności fizycznej opiekunów i dzieci przygotowując je do kontynuowania aktywności w życiu dorosłym. Daje możliwość poznania nowych umiejętności, wzmacniania więzi rodzinnych jak i społecznych.

Obszar naukowy dotyczący aktywności wolnoczasowej rodzin zastępczych jest mało rozpoznany. Dlatego badania prowadzone w tym kierunku są konieczne, ze względu na brak wypracowanych praktycznych rozwiązań w postaci programów rekreacyjno-profilaktycznych, wdrażanych przy współpracy środowiska lokalnego, organizatorów pieczy zastępczej i instytucji państwowych. Ze względu na obserwowany systematyczny wzrost przewagi rodzinnej formy opieki nad instytucjonalną, problem ten tym bardziej zasługuje na uwagę.

Struktura pracy

Treść zawarta w rozprawie odpowiada pod względem merytorycznym tematowi pracy. Układ pracy jest zgodny z zasadami pracy naukowej, typowy dla prac badawczych w naukach o kulturze fizycznej. Dysertacja zawarta jest na 236 stronach. Tekst uzupełniają 54 ryciny i 80 tabel. Całość została podzielona na 5 rozdziałów, bibliografię, spis rycin i tabel, streszczenie w języku angielskim oraz aneks. Spis piśmiennictwa obejmuje 134 pozycje, zarówno polsko i anglojęzyczne, w większości pochodzących z ostatnich 10 lat.

Ocena merytoryczna pracy

Cel pracy jest zrozumiały i nawiązuje do tytułu rozprawy. Rozdziały są kompletne, logicznie podzielone na podrozdziały. Pierwszy rozdział zatytułowany „Wprowadzenie” jest podzielony na dwa podrozdziały. W pierwszym Autorka uzasadnia wybór problematyki badawczej, zwracając szczególną uwagę na niedobór doniesień związanych z problemem znaczenia zajęć czasu wolnego dla funkcjonowania rodzin zastępczych. W drugim, dokonując przeglądu literatury polsko i anglojęzycznej z ostatnich lat, wprowadza czytelnika w najistotniejsze badania w zakresie zachowań wolnoczasowych rodzin zastępczych. Kolejny rozdział dotyczy teoretycznych podstaw problemu badawczego, w którym Autorka przedstawia genezę, funkcje i formy aktywności wolnoczasowej w powiązaniu z charakterystyką rodziny zastępczej i jej przeobrażeń w strukturze rodzin współczesnych. Na uwagę zasługuje rzetelny opis zjawisk w zestawieniu z analizą statystyczną i wiedzą ustawodawczą, co podkreśla znajomość problemu badawczego Autorki.

Oceniając rozdział metodologiczny należy uznać, że został on napisany prawidłowo. Autorka opisała cele badań, dzieląc je na poznawcze, teoretyczne i aplikacyjne. W kolejnym podrozdziale sformułowała problem badawczy, 6 problemów szczegółowych, które zdaniem Recenzenta odpowiadają pytaniom badawczym, oraz hipotezy badawcze. Kolejne podrozdziały to opis narzędzi badawczych (kwestionariusze ankietowe, zamieszczone w aneksie pracy), szczegółowa charakterystyka badanych, organizacja i przebieg badań oraz cele i założenia autorskiego programu zajęć sportowo-rekreacyjnych dla rodzin zastępczych powiatu szamotulskiego. Brakuje natomiast opisu metod badań statystycznych w rozdziale poświęconym metodologii badań, gdzie jest na to miejsca. Został on umieszczony ale w rozdziale kolejnym, w omówieniu wyników badań.

W celu badań, Doktorantka przedstawiła własny schemat komponentów aktywności wolnoczasowej rodzin zastępczych (ryc. 3, str. 42), do których zaliczyła m.in. aktywność ruchową, której elementem jest aktywność fizyczna. Zachęcając Doktorantkę do dyskusji

podczas publicznej obrony, nasuwa się pytanie - co Doktorantka miała na myśli dokonując takiego podziału? W literaturze są różne definicje aktywności ruchowej i fizycznej. W wielu przypadkach, szczególnie we wcześniejszych doniesieniach były one tożsame, pojęcia używano zamiennie jako synonimy. Dziś większość doniesień definiuje aktywność fizyczną jako aspekty utylitarne obejmujące czynności dnia powszedniego i pracy, dzieląc aktywność fizyczną na szkolną, czasu wolnego, związaną z przemieszczaniem się itp. (sama Autorka przytacza kilka definicji aktywności fizycznej na str. 25). Skąd zatem taki autorski podział? Czym różni się zdaniem Doktorantki aktywność ruchowa od aktywności fizycznej w odniesieniu do zaprezentowanej dysertacji?

W kolejnym rozdziale „Wyniki badań” Doktorantka na początku przejrzysto prezentuje w formie graficznej, tabelarycznej i opisowej rezultaty prowadzonych badań. Wielość wyników przedstawionych w pracy, na co wskazuje liczba tabel (80) i rycin (54) z jednej strony potwierdza ogrom pracy doktorantki, z drugiej natomiast wymaga bardzo dużej uważności czytelnika w ich analizie. Przy tak dużej liczbie danych możliwe jest również wystąpienie kilku braków. Mianowicie, w legendzie opisującej tabelę 15 zabrakło wyjaśnienia skrótów „SD” i „Mo”, w tabelach brakuje opisu „p” jako współczynnik istotności, a nie test U Manna-Whitneya czy Kruskala-Wallisa (np. tabele nr 54, 55, 62). Opisując wyniki w tabelach powinno podawać się oddzielnie wartość danego testu oraz poziom istotności dla wybranego testu. Zauważalne są nieliczne błędy w tekście opisującym wyniki tabel z wartościami zaprezentowanymi w tabelach. Przykładowo w tabeli 22 współczynnik istotności pomiędzy wykształceniem matki zastępczej a czytaniem książek wynosi $p=0,032$, w tekście opisu tabeli Doktorantka powołuje się na wartość odmienną $p=0,012$. Podobna sytuacja ma miejsce przy opisie tabeli nr 23 w tekście, w porównaniu z wartością umieszczoną w tabeli dotyczącą współczynnika istotności ($p=0,007$) zależności wykonywania prac plastycznych z aktywnością zawodową ojca zastępczego.

Zastanawiająca dla Recenzenta jest również rekomendacja aktywności fizycznej opisana na stronie 92. Autorka pisze: „...W pracy przyjęto...rekomendowany poziom podejmowania intensywnej aktywności fizycznej co najmniej 2-3 razy w tygodniu przez nie mniej niż 2 godziny”. Wysoka intensywność, jak pisze sama Autorka, powoduje brak tchu i zmęczenie odczuwalne przez większość czasu trwania aktywności. Do kogo zatem jest adresowana rekomendacja proponowana przez Doktorantkę? W porównaniu z rekomendacją programu Health People 2020, który zakłada uczestnictwo osób dorosłych w aktywności fizycznej o intensywności wysokiej trwającej przynajmniej 20 minut trzy lub więcej razy w tygodniu, proponowana rekomendacja Doktorantki wydaje się być trudna do osiągnięcia bez

odpowiedniego przygotowania treningowego. Na stronie 98 w omówieniu wyników Doktorantka opisując tabelę 42 stwierdza, że zaledwie 10% badanych rodziców (i są to tylko kobiety) podejmuje wysiłki intensywne przynajmniej dwa razy w tygodniu trwające przynajmniej dwie godziny. A co z mężczyznami? Większość badań wskazuje, że to mężczyźni preferują wysiłki o intensywności wysokiej w porównaniu z kobietami. Ta sama rekomendacja jest proponowana dla dzieci. Na stronie 108 (tab. 49) dysertacji Doktorantka przedstawia wyniki realizacji proponowanej rekomendacji przez badane dzieci. Czy Autorka pracy nie uważa, że czas trwania wysiłku o wysokiej intensywności, przynajmniej 2 godziny, jest zbyt wygórowany?

Sam zapis wyników dotyczący realizacji ww. rekomendacji, jak np. w tabeli 42 jest mało zrozumiały dla czytelnika, szczególnie jeśli mamy na uwadze przedstawione w tabeli wartości procentowe dla 7 kobiet (11,3%) i ogółu 7 badanych (10,1%). W tabelach tego typu powinno wpisywać się również liczbę wszystkich badanych, aby ułatwić czytelnikowi analizę wyników.

Kolejna uwaga dotyczy błędnego opisu wskaźnika MVPA, który w pracy jest interpretowany jako aktywność fizyczna na poziomie umiarkowanym (np. str. 153, 156, opis tabeli 47, opis rycin 26-28). MVPA (moderate-to-vigorous physical activity) jest wskaźnikiem określającym aktywność fizyczną od umiarkowanej do intensywnej, o którym Autorka prawidłowo pisze na wstępie podrozdziału 4.6.1, zapominając o tym w dalszej części pracy. Być może brak doprecyzowania rekomendowanych wskaźników aktywności w zakresie intensywności utrudnia analizę niektórych wyników.

Szczegółowo opisane wyniki dotyczące wielu wątków pracy zostały jasno podsumowane w kolejnym rozdziale „Dyskusja”, ułatwiając czytelnikowi zwrócenie uwagi na najważniejsze kwestie dysertacji. Rozdział „Dyskusja” świadczy o dojrzałości naukowej Doktorantki. Rzeczowa dyskusja prowadzona zgodnie z kolejnością postawionych hipotez badawczych jest przejrzystym wyjaśnieniem postawionych problemów badawczych w oparciu o wyniki własne, które Autorka logicznie konfrontuje z aktualnymi danymi dostępnymi w literaturze w zakresie badanego obszaru.

„Wnioski” z pracy zostały przedstawione przez Autorkę w ośmiu punktach. Rozdział ten jest ważny, podsumowuje najważniejsze problemy, których jest sześć. Doprecyzowanie wniosków zgodnie z postawionymi problemami, w większym stopniu pozwoliłoby uporządkować obszerne zagadnienie naukowe, którym zajęła się Autorka. Brakuje również wniosków aplikacyjnych, które dla tego typu prac dają możliwość wskazania dróg dalszego działania w kierunku rozpowszechniania zagospodarowania czasu wolnego w rodzinach zastępczych.

Ocena formalnej strony rozprawy

Strona formalna pracy została rzetelnie przygotowana. Oprócz wskazanych powyżej nielicznych uwag dotyczących prawidłowego opisu wyników badań w tabelach, warto zwrócić uwagę na niepotrzebne podwójne przytaczanie nazwiska autora/-ów źródła w jednym zdaniu, na które powołuje się Autorka. Powołując się na dane źródło wystarczy podać nazwisko autora na początku zdania ale z rokiem wydania w nawiasie (czego w wielu przypadkach zabrakło) lub na końcu zapisując w nawiasie nazwisko i rok. Podwójne przytaczanie źródła jest zbędne, szczególnie jeśli są to zdania krótkie, jak np. na str. 12, zdanie drugie podrozdziału 1.2.

W innych natomiast zdaniach Autorka wpisuje tylko nazwisko autora źródła nie podając roku wydania (np. str. 140 – przytaczane badania Tynelskiego w kolejnych dwóch zdaniach, a rok wydania źródła umieszczono dopiero w następnym zdaniu; str. 142 – drugie zdanie w pierwszym akapicie - Autorka powołuje się na badania Ruszkowskiej, natomiast nie wiadomo na którą z pozycji - w spisie bibliografii znajdują się trzy z jednego roku 2013).

Na stronie natomiast 17 Doktorantka opisuje badania powołując się na źródło Gibson'a i Edwards'a (tu pomyłka najprawdopodobniej z imieniem) bez podania roku wydania. Warto na to zwrócić uwagę, aby ułatwić czytelnikowi dostęp do przytaczanych źródeł.

Uwagi końcowe i wniosek

Całość rozprawy należy ocenić pozytywnie. Wybrany bowiem problem jest ważny i interesujący. Jego próba rozwiązania jest wstępem do dalszych badań, do których zachęcam Doktorantkę. Pozytywne elementy recenzowanej pracy to: dobre rozpoznanie literatury przedmiotu badań, badania prowadzone w warunkach naturalnych, które wymagają dobrej organizacji i czasu, dojrzała dyskusja Doktorantki.

Jak w każdej pracy naukowej, w tej również, występują pewne błędy, które wskazane przez Recenzenta stanowią tylko podpowiedź w celu doskonalenia warsztatu pracy jak i dysertacji przy ewentualnej publikacji.

W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu o dopuszczenie mgr Urszuli Żołądkowskiej - Gąsiorowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

